

**ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ГРУП ВПЛИВУ
НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ ТЕРИТОРІЯХ
ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ З
ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ**

 Відродження
міжнародний фонд
INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

NISD
National Institute for Strategic Studies

**ЦЕНТР
МІЖНАРОДНОЇ
БЕЗПЕКИ**

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ГРУП ВПЛИВУ НА ПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Проект реалізовано ГО «Центр Міжнародної Безпеки» у партнерстві з Національним Інститутом Стратегічних Досліджень за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

ЗМІСТ

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНУ ТА СТАВЛЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Оцінка пріоритетності проблем міста/регіону (за шкалою від 1 до 10).....	2
Чи відчуваєте Ви себе в безпеці у власному місті?.....	3
Що є найважливішим у процесі відновлення Донбасу?.....	4
Що є пріоритетом у відносинах України з ЄС?.....	5
Чи відчуваєте допомогу і підтримку країн Європейського Союзу у конфлікті на Донбасі?.....	6
Наскільки збереження економічних зв'язків з РФ є важливим для Донбасу.....	7
Оцінка рівня корупції в місті/регіоні (за шкалою від 1 до 10).....	8
З яких джерел Ви отримуєте інформацію щодо європейської інтеграції України.....	9

РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБЛЕНІ НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Інформаційна політика.....	10
Бізнес, економіка, інвестиції країн ЄС.....	10
Громадянське суспільство, допомога донорів.....	11
Місцева влада.....	12
Освіта.....	12
Пропозиції для донорських організацій.....	13

Висловлені думки належать авторам та необов'язково збігаються з позицією Національного інституту стратегічних досліджень та Міжнародного фонду «Відродження». Будь-яке використання матеріалів, які містяться в дослідженні, дозволене за умови згадки першоджерела.

*Дизайн та верстка: Замікула Микола
Коректура: Каракуц Андрій, Кравченко Валерій*

АВТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ

**Каракуц Андрій
Миколайович** –
керівник проекту,
с.н.с. НІСД,
кандидат історичних
наук, соціолог

**Замікула Микола
Олександрович** –
с.н.с. НІСД,
кандидат історичних
наук, експерт в
сфері міжнародної
безпеки

**Кравченко Валерій
Вікторович** – с.н.с.
НІСД, кандидат
історичних наук,
громадський діяч

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНУ ТА СТАВЛЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

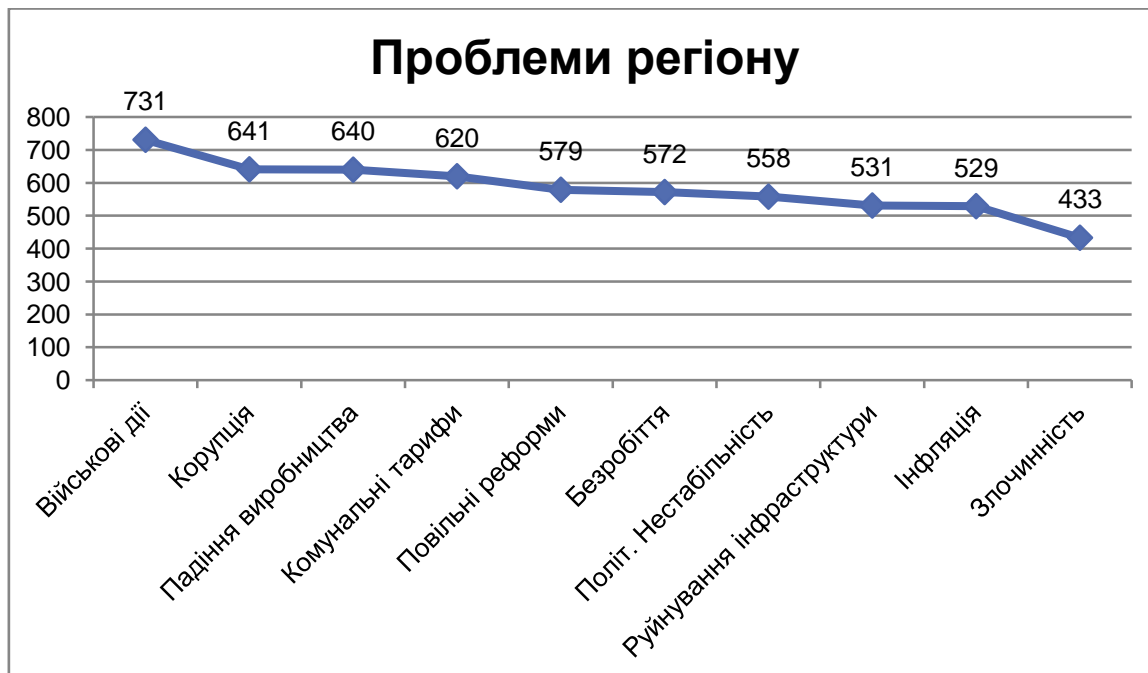
В рамках реалізації проекту «Дослідження ключових груп впливу на підконтрольних уряді територіях Донецької та Луганської областей з питань європейської інтеграції України» було проведено опитування експертної думки стосовно актуальних проблем регіону та ставлення до європейської інтеграції.

Усього було опитано 89 респондентів, які відповіли на наступні запитання:

Оцінка пріоритетності проблем міста/регіону (за шкалою від 1 до 10)

Визначаючи гостроту окремих проблем суспільства на регіональному рівні, учасники круглих столів розставили пріоритету наступним чином (від найактуальнішої проблеми до менш важливої):

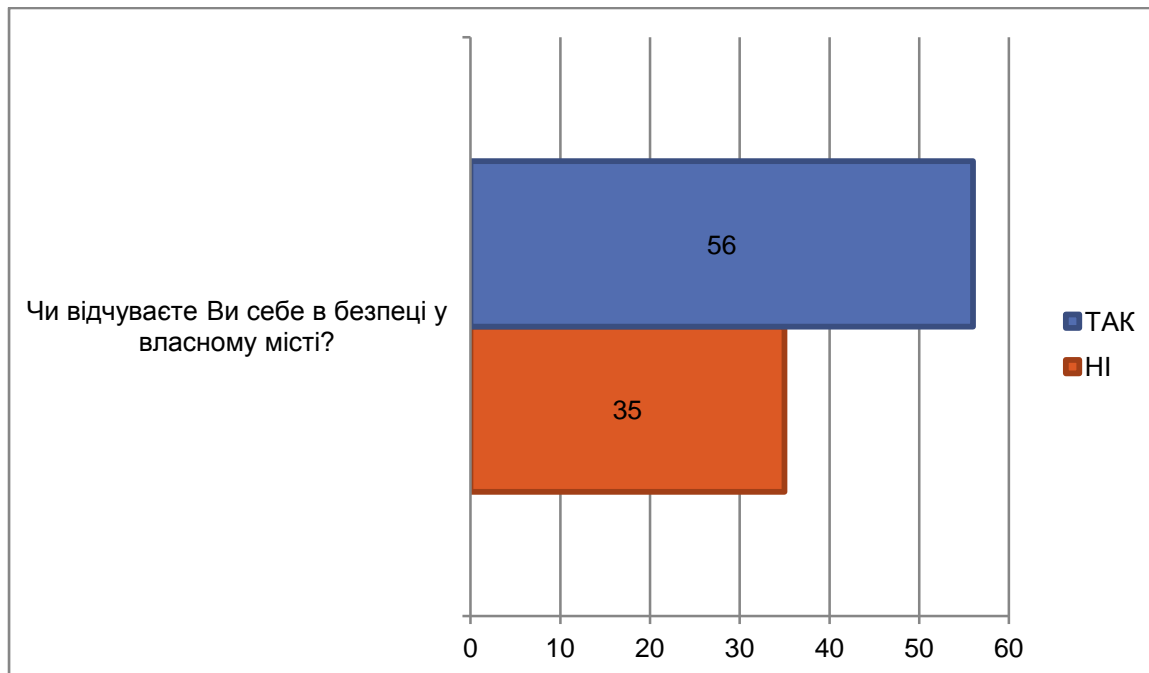
- Військові дії на Донбасі, відносини з РФ – **731**
- Корупція – **641**
- Падіння рівня виробництва – **640**
- Зростання комунальних тарифів – **620**
- Повільне просування реформ – **579**
- Безробіття – **572**
- Політична нестабільність – **558**
- Руйнування інфраструктури – **531**
- Інфляція – **529**
- Злочинність – **433**

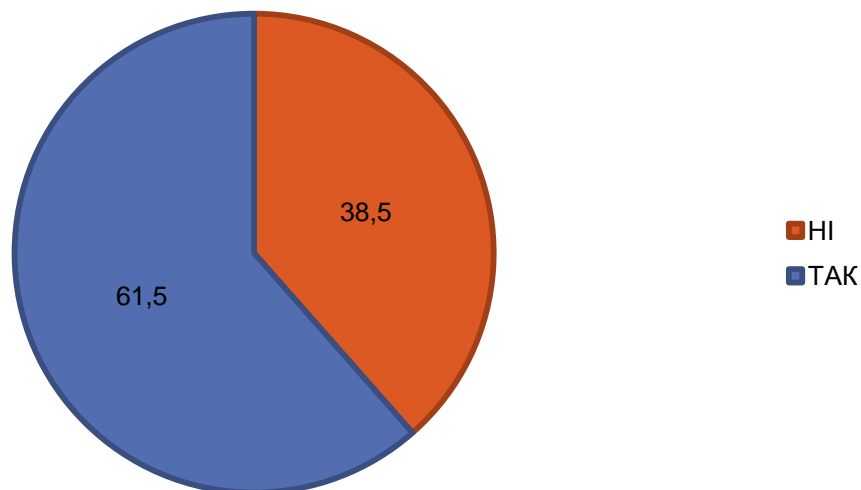
Окремо респонденти згадували такі специфічні проблеми, як безкарність посадовців у випадку скоєння правопорушень; низький рівень соціальної активності населення; погане інформування суспільства; екологічна ситуація; міграційні процеси – виїзд населення з регіону; криза ідентичності; невпевненість населення в завтрашньому дні; нестача інвестицій; фіскальне навантаження на бізнес; нестабільність податкового законодавства; монополія компанії «Метінвест» в Маріуполі.

Чи відчуваєте Ви себе в безпеці у власному місті?

На питання щодо ситуація в місті проживання 56 осіб (61,5 %) відповіли, що почувують себе в безпеці. Натомість 35 осіб (38,5 %) заявили, що не мають такого відчуття.

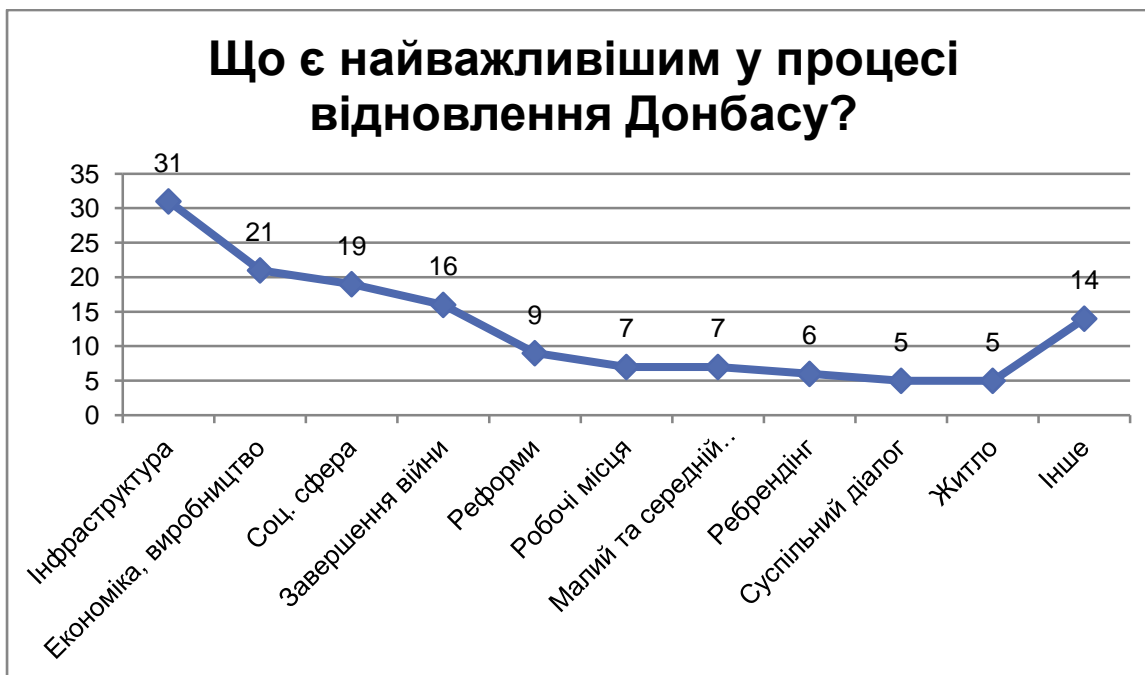
Чи відчуваєте Ви себе в безпеці у власному місті?

Що є найважливішим у процесі відновлення Донбасу?

Говорячи про основні фактори, які впливають на процес відновлення Донбасу, респонденти назвали:

- Відновлення інфраструктури регіону – 31 голос;
- Розвиток економіки та виробництва – 21 голос;
- Відбудова соціальних об'єктів (лікарні, школи тощо) – 19 голосів;
- Відновлення територіальної цілісності України, завершення бойових дій, встановлення миру та безпеки – 16 голосів;
- Ефективне управління, запровадження реформ, боротьба з корупцією – 9 голосів;
- Створення робочих місць – 7 голосів;
- Підтримка малого та середнього бізнесу, середнього класу – 7 голосів;
- Ребрендинг іміджу регіону та країни, запровадження європейських цінностей та свідомості – 6 голосів;
- Налагодження діалогу між населенням регіону – 5 голосів;
- Побудова житла – 5 голосів;
- Досягнення консенсусу між владою та громадськістю – 3 голоси;
- Зміна еліт в Україні та РФ – 3 голоси;
- Забезпечення стабільності – 3 голоси;
- Покарання сепаратистів – 2 голоси;
- Вирішення екологічної проблеми – 2 голоси;
- Запровадження інновацій – 1 голос.

Що є пріоритетом у відносинах України з ЄС?

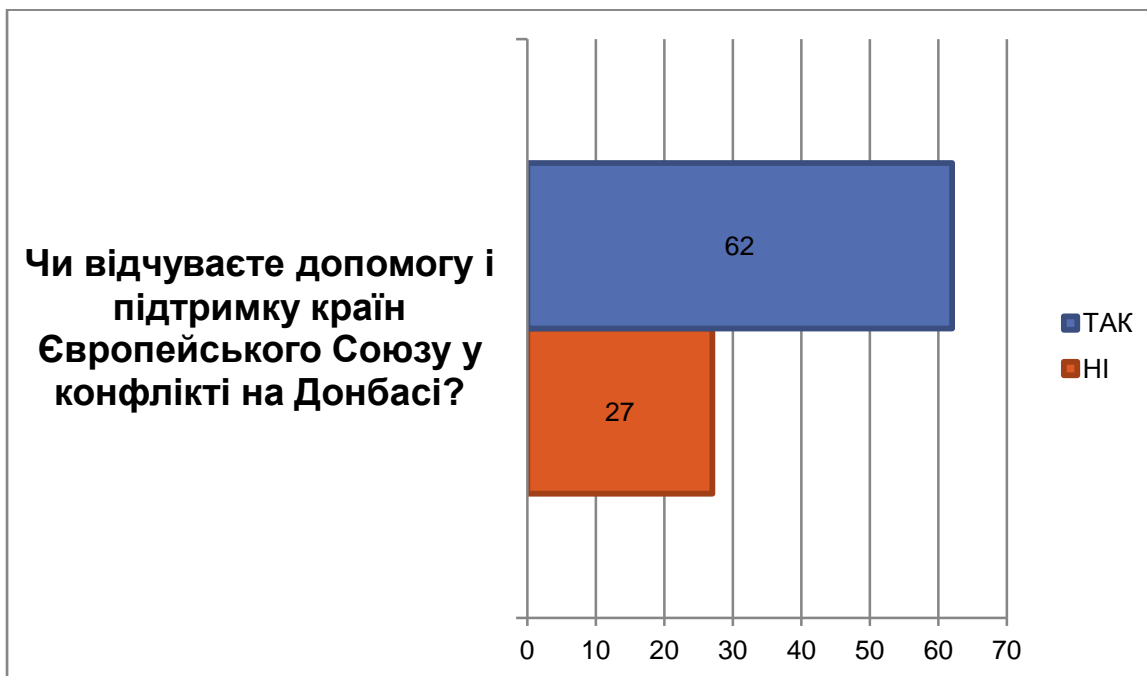
Визначаючи пріоритетні сфери відносин України та Європейського Союзу, респонденти назвали наступне:

- Торгівля та відкритість ринків – 42 голоси;
- Економіка – 14 голосів;
- Безвізовий режим – 12 голосів;
- Інвестиції – 11 голосів;
- Досвід, допомога в реформах – 11 голосів;
- Інноваційні технології – 10 голосів;
- Європейські цінності, довіра – 8 голосів;
- Культура – 7 голосів;
- Стандарти життя – 6 голосів;
- Освіта – 6 голосів;
- Безпека – 4 голоси;
- Контроль – 4 голоси;
- Обмін кадрами – 3 голоси;
- Всебічна інтеграція – 3 голоси;
- Відстоювання незалежності від європейських структур – 2 голоси;
- Інформаційна сфера – 1 голос;
- Співпраця громадянського суспільства – 1 голос;
- Альтернатива МВФ – 1 голос.

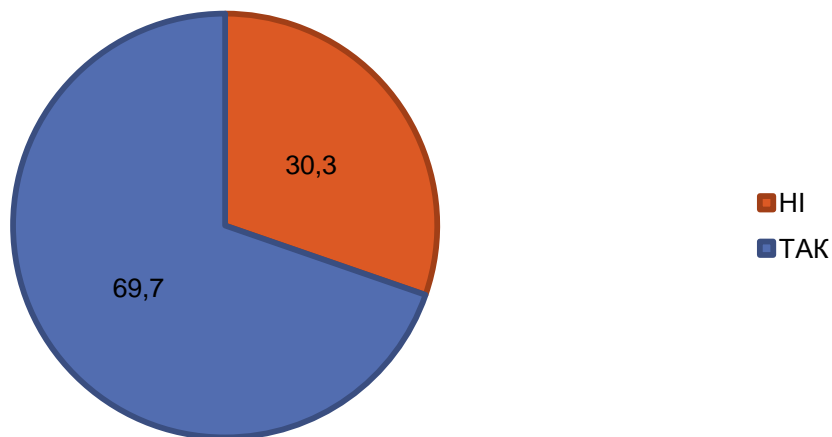

Чи відчуваєте допомогу і підтримку країн Європейського Союзу у конфлікті на Донбасі?

Оцінюючи допомогу з боку ЄС, 62 респонденти (69,7 %) заявили, що відчувають підтримку з боку Союзу в справі врегулювання конфлікту. Натомість 27 опитуваних (30,3 %) негативно відповіли на це питання.

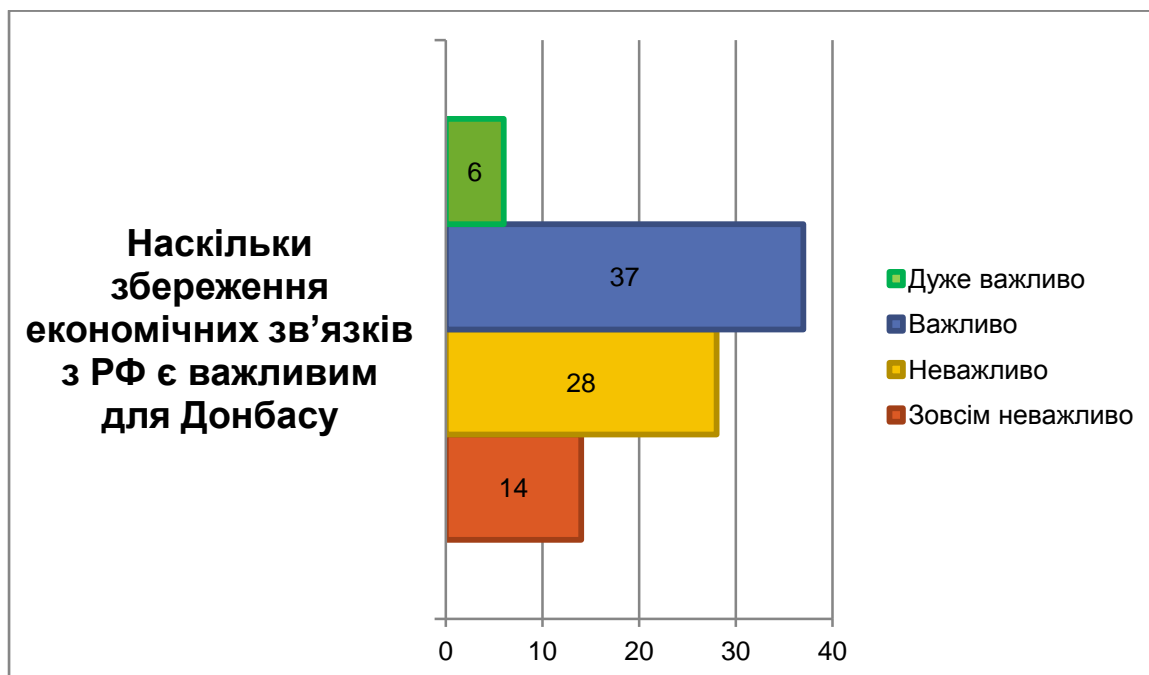
Чи відчуваєте допомогу і підтримку країн Європейського Союзу у конфлікті на Донбасі?

Наскільки збереження економічних зв'язків з РФ є важливим для Донбасу

Найпопулярнішою відповіддю на питання щодо важливості для Донбасу збереження економічних зв'язків з РФ стала точка зору, згідно з якою російський ринок та партнери є «важливими» для розвитку регіону (37 респондентів – 43,5 %). Протилежну точку зору висловили 28 осіб (32,9 %). «Зовсім неважливим» збереження зв'язків вважають 14 осіб (16,5 %); натомість «дуже важливим» - лише 6 осіб (7,1 %).

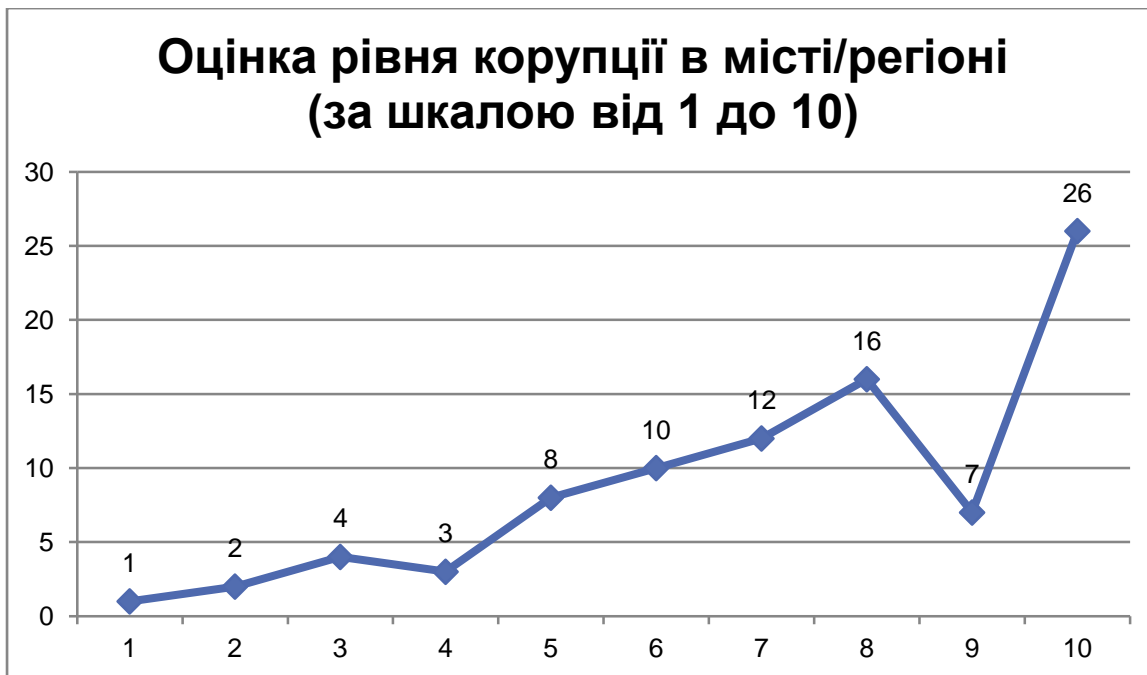
Таким чином «за» та «проти» збереження зв'язків виступає однакова кількість осіб – 43 та 42 відповідно (50,6 % та 49,4 %). Втім, серед противників співпраці з Росією вдвічі більше людей, які чітко відстоюють свою позицію.

Оцінка рівня корупції в місті/регіоні (за шкалою від 1 до 10)

Оцінюючи рівень корупції на регіональному рівні, респонденти доводять, що це дуже актуальна проблема. На «десять» її оцінили 26 осіб (29,2 %), на «дев'ять» - 7 осіб (7,9 %), на «вісім» - 16 осіб (18 %), на «сім» - 12 осіб (13,5 %), на «шість» - 10 осіб (11,2 %). Незначною її вважає значно менша кількість людей: на «п'ять» проблему оцінили 8 осіб (9 %), на «чотири» - 3 особи (3,4 %), на «три» - 4 особи (4,5 %), на «два» - 2 особи (2,2 %), на «один» - 1 особа (1,1 %).

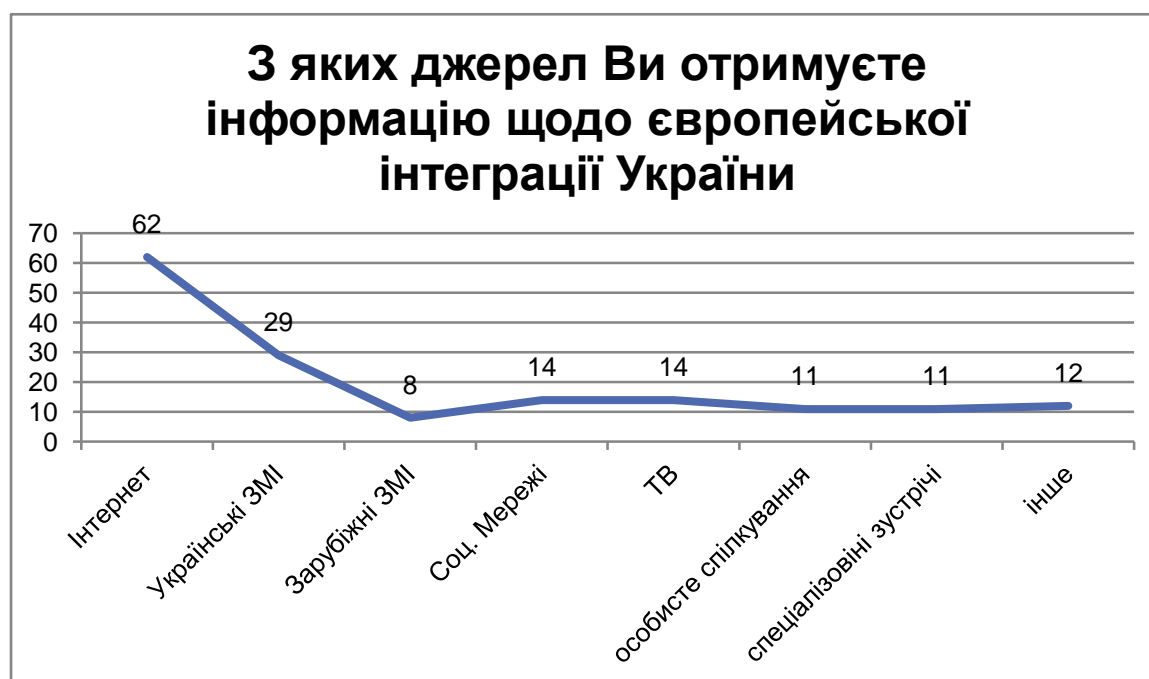
Оцінка рівня корупції в місті/регіоні (за шкалою від 1 до 10)

З яких джерел Ви отримуєте інформацію щодо європейської інтеграції України

В якості джерела інформації щодо процесів європейської інтеграції респонденти найчастіше називали мережу Інтернет (62 особи), в якій вони здобували дані як на інформаційних, так і на офіційних сайтах (МЗС, структур ЄС). Також популярністю користуються засоби масової інформації – як вітчизняні (29 осіб), так і зарубіжні (8 осіб); соціальні мережі (14 осіб); телебачення (12 осіб); особисте спілкування, в тому числі з друзями в Європі та поінформованими особами з числа відповідальних чиновників та експертів (11 осіб); участь в роботі спеціалізованих майданчиків для обговорення проблематики (11 осіб). Окремі респонденти в якості джерела інформації називали робочий процес та професійну діяльність, власний досвід (4 особи); офіційні документи (3 особи); участь в міжнародних програмах (1 особа); навчальний процес в університеті (1 особа); різне (3 особи).

В якості конкретних мас-медіа, які користуються довірою, називались DW, BBC, EuroNews, інтернет-видання «Європейська Правда», газета «Голос України», програма «Зроблено в Європі» луганського обласного ТВ-каналу «ЛОТ».

РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБЛЕНІ НА ОСНОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Інформаційна політика

1. Запуск **регіональної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції** з акцентом на досвіді країн Центральної та Східної Європи. В її межах передбачається:
 - створення та вдосконалення існуючих нових інформаційних площадок, на кшталт кризових медіа-центрів (вже існують в Маріуполі, Краматорську, Северодонецьку);
 - проведення широкої інформаційної кампанії щодо можливостей європейських проектів, передусім, для молоді. Європейська інтеграція – не лозунг, а можливість розвиватись та вдосконалюватись;
 - популяризація Європи та цінностей неформальними засобами – художні та документальні фільми, футбольні матчі, соціальні заходи тощо, спрямовані на закріпленні аудиторії. «Особиста євроінтеграція»;
 - зміщення акцентів інформаційної кампанії в Україні з мети де-факто досягнення безвізу «аби люди туди виїхали на заробітки» на стандарти та цінності – верховенство права, правила ведення бізнесу тощо;
 - систематичне інформування громадськості про Європу та процеси європейської інтеграції через місцеві ЗМІ - – додаток до щотижневої газети, аналітичні ефіри на телебаченні тощо;
 - запуск дитячої інформаційної кампанії «Європа з дитячого садка» – треба виховувати дітей з малку поважати європейські цінності.
2. **Підтримка незалежних ЗМІ.** Збільшення кількості та якості – фінансування ініціатив за рахунок донорів.
3. Потреба позитивних новин (механізм викладення інформації) про Європу та Україну замість негативу.
4. Державна **регуляторна політика супутникового мовлення** – російські канали транслюються майже в кожен дім через супутник.

Бізнес, економіка, інвестиції країн ЄС

1. Регіон потребує не разової соціальної допомоги від ЄС, а саме **інвестицій у нові виробництва та створення умов для ведення бізнесу.**
2. Реалізація проектів на розвиток можливостей та підтримку продуктивних сил:
 - створення **бізнес-інкубаторів** за фінансування ЄС;
 - створення **банку проектів** для інвесторів – конкурентне середовище для НДО;
 - створення **платформ старт-апів** та умов для збільшення робочих місць;
 - підтримка профтехучилищ для працевлаштування молоді в Донбасі.
3. Велика кількість міст Донбасу залежні від містоутворюючих підприємств, необхідна **диверсифікація за рахунок розвитку нових виробництв** (сюди мають піти кошти на відновлення Донбасу – нова індустріалізація).
4. Нові ринки для вітчизняної продукції:
 - оскільки були зруйновані логістичні ланцюги, були втрачені локальні ринки збуту (Донецьк, Луганськ), розірвані економічні контакти з Російською Федерацією. Завданням є **переформатування економічних ланцюгів** та вихід на нові ринки збуту, зокрема Європейський Союз;
 - сприяння пошуку альтернативних ринків збуту машинобудівної, металургійної продукції замість російського – державна політика лобіювання інтересів українських експортерів, в тому числі в Європі;

- пріоритет не на експорт сировини до ЄС, а обробленої продукції (технологічного виробництва);
 - сприяння виходу малих та середніх підприємств на європейські ринки зі своєю продукцією;
 - налагодження зв'язків між владою та бізнесом, організація економічних форумів та виставок, використання досвіду країн-сусідів України в ЄС.
5. Започаткування державних програм для підприємців-переселенців (зниження податкового навантаження, допомога в реалізації продукції). На сьогодні таку підтримку надають лише іноземні фонди.
6. Максимальне залучення місцевого бізнесу для участі у державних тендерах на цих територіях. Аудит системи державних закупівель з метою більш ефективного використання державних коштів.
7. **Реалізація масштабних інфраструктурних проектів** (через залучення коштів донорів), зокрема логістичних. Необхідність вирішення проблем транспортної та енергетичної ізоляції Донецької та Луганської областей (поганий стан доріг, розірваність залізничного сполучення). Важливий **захист критичної інфраструктури**, особливо в умовах військового конфлікту.
8. Впровадження екологічних програм (враховуючи проблеми регіону), розвиток альтернативної енергетики.

Громадянське суспільство, допомога донорів

1. Системні проблеми громадського сектору:
 - грантові кошти спрямовуються переважно на організацію тренінгів, які мають низьку ефективність та не цікавлять громадський актив. Існує **інтерес до змістовних проектів** спрямованих на вирішення локальних проблем, підвищення інституційної спроможності місцевих громадських організацій та їх впливу на прийняття рішень місцевою та обласною владою;
 - громадський сектор в регіоні часто лише створює видимість роботи, **багато «кишенькових» провладних неурядових організацій**. Відсутнє конкурентне середовище для розвитку громадянського суспільства (намагання монополізувати грошові потоки, відбувається симуляція діяльності);
 - необхідне **докорінне переформатування роботи громадських рад** при органах влади – часто вони є формальними й формуються під представників влади. Відбувається симуляція роботи та підриг авторитету замість нагляду та контролю;
 - **проблема «грантожерства» як нової моделі корупції** (грантові гроші виділяються тим самим організаціям, грантова діяльність перетворюється на бізнес) потребує створення дієвої системи контролю над використанням грантових коштів донорів для великих за обсягом фінансування проектів.
2. Створення механізму Watchdog для контролю місцевої влади, громадських організацій, залучених до використання коштів донорів в Донецькій та Луганській області для недопущення розкрадання та корупційних схем.
3. **Донори мають розуміти місцеву специфіку**. З цією метою вони:
 - мають бути наближеними географічно, або ж мати власні регіональні філії для контролю за розподілом коштів. Важлива проблема – неефективне використання коштів та корупція;
 - аналізувати та проводити аудит власної інформаційної політики, зокрема наскільки люди обізнані про результати реалізації проектів. Формування медіа-стратегії за результатами
4. Необхідне **рівномірне розподілення грантової допомоги в регіоні** – до віддалених північних районів Луганської області донорська допомога не доходить, «осідаючи» в Сєвєродонецьку. Акцент допомоги має бути зосереджений не лише на містах, а на **сільській місцевості** також, особливо для Луганської області.
5. **Створення хабів проектів** в районних центрах, які будуть займатись оформленням проектної документації – населення не вміє писати проекти, не володіє англійською професійно.

6. Необхідні дієві механізми для придбання житла, передусім переселенцям – скоординовані дії місцевої та державної влади, донорів та інвесторів. Інструментами пільгового кредитування може бути прив'язування переселенця до робочого місця, стимулювання його залишитись.
7. Проведення громадського обговорення перспективних проектів відновлення територій замість формалізму на рівні влади.

Місцева влада

1. Аудит діяльності місцевої влади:
 - необхідність **посилення контролю з боку центральної влади** в умовах військового конфлікту – керівництво міністерств та середня ланка недостатньо часто перебувають з візитами в Донецькій та Луганській областях. Найчастіше ці візити мають демонстраційний характер – посадовці присутні на урочистих заходах, але не ведуть системну роботу на місцях. Населення зневірюється в умовах відсутності змін місцевих політичних еліт та нездатності подолати корупцію;
 - введення особливого **контролю ефективності загальнонаціональних реформ на місцеву рівні** (показові регіони). Як приклад, населення не бачить позитивного ефекту від реформи національної поліції, вказує на некомпетентність, стикається з корупцією.
 - моніторинг роботи управлінь Міністерства соціальної політики, підвищення кваліфікації працівників новостворених прозорих офісів, де-бюрократизація процесів
2. Подолання **конфліктів між місцевою та обласною владою**, які знижують ефективність практичної діяльності, швидкого впровадження програм. Проблемою залишається **нездатність ефективно розпоряджатися цільовими фінансами**, що може негативно вплинути на рішення європейських донорів щодо виділення великих за обсягом асигнувань.
3. Необхідність **руйнування політичного монополізму** колишніх представників «Партії регіонів» та фінансово-промислових груп.
4. Існує соціальне замовлення на появу нових незаангажованих олігархічними інтересами представників влади. У той же час зберігається недовіра до представників інших регіонів України, які займають керівні посади на Донеччині та Луганщині. Можливість **залучення переселенців-фахівців**, що виїхали з окупованих територій Донбасу в інші регіони України.

Освіта

1. Підвищення мобільності населення (освітні обміни, економічна мобільність).
2. Локальна підтримка **молодіжних платформ** (міська, обласна влада), Формування лідерів думок на місцях, їх всебічна підтримка та залучення молодих активістів до органів влади.
3. Необхідність **цільової підтримки ВНЗ-переселенцям**, особливо в Маріуполі, залучення коштів донорів на адаптацію та створення умов для освітнього процесу, проживання студентів (університетська інфраструктура). Потрібна систематизація допомоги – створення цільового фонду.
4. Державна та донорська підтримка професійно-технічної освіти, модернізація навчального процесу, можливості перекваліфікації для переселенців та всіх зацікавлених осіб.
5. «Легідна» українізація – зменшення радикальної риторики щодо мовного питання. Але, водночас, боротьба з вчителями-сепаратистами в школах (державні переатестації, сертифікація).

Пропозиції для донорських організацій щодо підвищення ефективності роботи на підконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей

1. Створення регіональних представництв, які визначатимуть теми конкурсів проектів відповідно до потреб цього регіону.
2. Залучення до конкурсних комісій представників місцевих громадських організацій та освітніх закладів, які мають відповідний досвід та знаються на специфіці регіону.
3. Встановлення лімітів для окремих організацій з отримання допомоги від одного й того самого грантодавця на протязі певного періоду (наприклад, максимум 2 роки поспіль), що сприятиме підвищенню конкуренції та доступності донорських програм.
4. Зміна парадигми – від проведення разових заходів до реалізації сталих та довготривалих проектів (дослідження, навчальні програми, програми перепідготовки, розробка стратегій, тощо).
5. Пріоритет реалізації проектів, які напряду допомагатимуть бенефіціарам. Залучення зовнішньої разової експертизи (представники громадських організацій з інших регіонів України, іноземні фахівці) є непопулярним серед громадськості та призводить до знецінення впливу донорських програм.
6. Налагодження довіри та посилення взаємодії між регіональною владою та громадянським суспільством. Громадські активісти, які отримують допомогу від міжнародних донорів найчастіше перебувають в опозиції до місцевої влади, або не мають достатньої підтримки. Грантові кошти сприймаються як засіб заробітку, за який ведеться конкурентна боротьба між владою та громадськими організаціями.
7. Врахування територіального чинника при розподілі грантових коштів – сільські та периферійні райони мають отримувати стільки ж уваги, скільки й центральні.
8. Створення можливостей для подання заявок російською та українською мовами.

В цьому звіті подаються результати проекту «Дослідження ключових груп впливу на підконтрольних Уряду територіях Донецької та Луганської областей з питань європейської інтеграції України», реалізованого Громадською організацією «Центр міжнародної безпеки» у партнерстві з Національним інститутом стратегічних досліджень за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження». В рамках проекту з 19 по 26 січня 2017 р. у трьох містах Донецької та Луганської областей (м. Маріуполі, м. Краматорську та м. Сєверодонецьку) були проведені 12 круглих столів за участі представників місцевої влади, робітників освітньої сфери, громадських активістів та бізнесових кіл на тему «Євроінтеграційні процеси на Донбасі: план дій на майбутнє». Результати дослідження були презентовані 20 лютого 2017 р. протягом брифінгу в кризовому медіа-центрі в м. Києві.

За результатами дослідження були напрацьовані рекомендації для органів центральної та місцевої влади, що займаються питаннями європейської інтеграції, а також для міжнародних фондів та дипломатичних представництв європейських країн. Рекомендації стосуються сфери інформаційної політики, освіти, питань бізнесу, економіки та інвестиції, громадянського суспільства, ефективності діяльності місцевої влади, надання донорської допомоги регіону.

**Національний інститут стратегічних досліджень
Громадська організація
«Центр міжнародної безпеки»**

Адреса: бул. Чоколівський 13, м. Київ, 03186, Україна

**Телефон: + 38 044 242 3803
Електронна пошта: intsecurity@ukr.net;
Веб-сторінка: www.intsecurity.org**